

Огляд міжнародної конференції
«Захист прав людини органами конституційної юстиції:
можливості і проблеми індивідуального доступу»
(16 вересня 2011 року, м. Київ)

З нагоди 15-ї річниці Конституційного Суду України у рамках головування України в Комітеті міністрів Ради Європи 15–17 вересня 2011 року в Києві відбулася Міжнародна конференція «Захист прав людини органами конституційної юстиції: можливості і проблеми індивідуального доступу». Прибули делегації із майже 20 зарубіжних країн, загальна кількість — близько 100 учасників.

Відкрив конференцію Голова Конституційного Суду України А. Головін. Учасників конференції у відеозверненні привітав Президент України В. Янукович, який, зокрема наголосив: «Конституцією України закріплені права і свободи людини та громадянина, встановлені гарантії їх реалізації та захисту. Саме Конституційний Суд України, 15-у річницю заснування якого ми невдовзі відзначимо, успішно виконує своє призначення — гарантує верховенство Основного Закону держави на всій території України.

Водночас судовий захист прав і свобод людини потребує подальшого вдосконалення. Для нашої країни актуальною є проблема розширення можливостей фізичних та юридичних осіб захистити свої права шляхом безпосереднього звернення до органу конституційної юрисдикції».

З привітаннями до учасників конференції та суддів Конституційного Суду України з нагоди 15-ї річниці Конституційного Суду України звернулися — Голова Верховної Ради України В. Литвин, Голова Венеціанської комісії Ради Європи Дж. Букіккіо, директор Німецького фонду міжнародного правового співробітництва Д. Міро, Уповноважений з прав людини Верховної Ради України Н. Карпачова. Перший заступник міністра закордонних справ України Р. Демченко оголосив привітання Міністра закордонних справ України К. Грищенка, який нині головує у Комітеті міністрів Ради Європи. «У процесі становлення Конституційний Суд України, — йдеться у привітанні, — послідовно орієнтувався на досягнення світових демократичних стандартів, спирався на досвід і практику європейського судочинства, у тому числі експертні висновки і рекомендації Венеціанської комісії. Цілі і завдання головного конституційного органу України — зміцнення демократії, гарантування прав і свобод людини та верховенства права — повною мірою співзвучні зі стандартами і цінностями, які сповідує у своїй діяльності Рада Європи».

Основною метою конференції є дослідження міжнародного досвіду щодо забезпечення індивідуального доступу громадян до Конституційного Суду України, зазначив А. Головін, а цей доступ можливий, зокрема, через запровадження інституту конституційної скарги, що у свою чергу потребує внесення змін до Конституції та законів України. «Успішна реалізація цієї, без перебільшення, реформи конституційного правосуддя неможлива без проведення комплексного наукового дослідження провідними юридичними науково-дослідними установами, які

мають надати рекомендації щодо доцільності таких змін, врахувавши правові наслідки їх прийняття, — наголосив Голова Конституційного Суду України. — Для цього необхідно ретельно вивчити практичний досвід інших країн, законодавство яких передбачає можливість безпосереднього індивідуального доступу до органів конституційної юрисдикції, а також теоретичні набути учених-конституціоналістів, адже форми і методи реалізації цього права багатогранні та суттєво відрізняються».

Голова Верховної Ради України В. Литвин, ведучи мову про ідею запровадження інституту індивідуальної конституційної скарги в Україні, наголосив, що це продиктовано суспільною необхідністю, адже захист прав людини та основних свобод перетворився на самостійну і одну з провідних галузей міжнародного права та стає основоположним компонентом національного права. «Є усі підстави стверджувати, — сказав він, — що Конституційний Суд, наполегливо удосконалюючись і долаючи усі перепони, впевнено набув статусу самостійного і впливового арбітра, займає свою авторитетну нішу у системі органів публічної влади, відіграє ключову роль у розбудові правової держави». Сфера поширення компетенції Конституційного Суду має стосуватися не лише оцінки відповідності правових актів Конституції України та здійснення конституційного контролю, переконаний керівник українського парламенту, а й гарантій і захисту прав і свобод людини, вироблення стандартів таких гарантій.

«Є нагальна потреба невідкладного внесення змін до законодавства, — вважає В. Литвин, — щоб наші люди так само довіряли своєму Конституційному Суду, як вони довіряють Європейському суду з прав людини».

Дж. Букіккіо висловив думку про втілення в правову систему держави конституційних звернень з боку окремих громадян, що дозволить зменшити навантаження на Європейський суд з прав людини, до якого звертається чимало українців тому, що не можуть розв'язати свої проблеми у правовому полі своєї країни.

У вітальному слові директор Німецького фонду міжнародного правового співробітництва Д. Міро наголосив, що ця конференція стала ще однією нагодою продовжити міжнародний обмін досвідом між суддями конституційних судів різних країн, адже ми виходимо з принципу, що правова держава має забезпечити дієвість контролюючої інстанції щодо правомірності дій держави.

Пріоритетним питанням дотримання прав і свобод людини і громадянина є закріплення права кожного на конституційну скаргу, вважає Н. Карпачова. «Доступ до конституційного правосуддя, — констатувала Омбудсмен, — має стати надійною гарантією не лише дотримання державою конституційних прав і свобод кожної людини, а й проявом демократичності державної політики, спрямованої на утвердження пріоритету принципу верховенства права та поваги до прав людини».

Надійшли привітання учасникам конференції від керівників органів конституційної юстиції країн-учасниць та від Генерального прокурора України В. Пшонки, Голови Вищого спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ Л. Фесенка, Голови Верховного Суду України В. Онопенка, Голови Державної судової адміністрації України Р. Кирилюка, Голови Вищого адміністративного суду України О. Пасенюка, Голови Вищої кваліфікаційної комісії України І. Самсіна, Президента Національної академії правових наук України, ака-

деміка НАН України В. Тація, директора Інституту економіко-правових досліджень НАН України В. Мамутова, які також взяли участь у форумі.

Під час конференції учасники заслухали та обговорили такі доповіді:

♦ «Дослідження прямого доступу до конституційного правосуддя» (Г. Арутюнян, Голова Конституційного Суду Республіки Вірменія, член Венеціанської комісії Ради Європи);

♦ «Доступ індивідів до конституційного суду» (Б. Біерляйн, заступник Голови Конституційного Суду Австрійської Республіки);

♦ «Конституційна скарга в Німеччині» (Д. Хьоміг, суддя Федерального Конституційного Суду Німеччини у відставці);

♦ «Доступність як визначальний фактор ефективності конституційного правосуддя: приклад Грузії» (Г. Папуашвілі, Голова Конституційного Суду Грузії);

♦ «Конституційна юстиція та захист прав людини в Литві» (Р.-К. Урбайтіс, Голова Конституційного Суду Литовської Республіки);

♦ «Механізм захисту прав людини в Конституційному Суді Азербайджанської Республіки» (Ф. Абдуллаєв, Голова Конституційного Суду Азербайджанської Республіки);

♦ «Прямий доступ до конституційної юрисдикції через суб'єктів на право звернення до конституційного суду та необхідність введення конституційної скарги в Республіці Молдова» (Д. Пулбере, Голова Конституційного Суду Республіки Молдова);

♦ «Приєднання ЄС до Європейської конвенції з прав людини та її вплив на захист основоположних прав в Європі» (Р. Арнольд, професор юридичного факультету університету м. Регенсбург);

♦ «Конституційна скарга: поєднання приватних та публічних інтересів (з практики Конституційного Суду Російської Федерації)» (М. Бондар, суддя Конституційного Суду Російської Федерації);

♦ «Чи повинні ми скаржитися на прямі скарги (болгарський досвід і порівняльні питання)» (Є. Танчев, Голова Конституційного Суду Республіки Болгарія);

♦ «Питання захисту прав людини у рішеннях Конституційної Ради Республіки Казахстан» (І. Рогов, Голова Конституційної Ради Республіки Казахстан);

♦ «Забезпечення доступу до конституційного правосуддя в Республіці Білорусь» (П. Міклашеввіч, Голова Конституційного Суду Республіки Білорусь);

♦ «Конституціоналізм та захист соціальних прав» (Е. Їлдірим, суддя Конституційного Суду Турецької Республіки);

♦ «Захист прав людини — основне завдання конституційних судів» (М. Назаров, заступник Голови Конституційного Суду Республіки Таджикистан).

Порушені питання жваво обговорювали учасники конференції — суддя Конституційного Суду Республіки Болгарія П. Кіров, суддя Конституційного Суду Республіки Вірменія Г. Назарян, судді Конституційного Суду Республіки Корея Х. Мін-Йонг та К. Хюн-Йонг, Голова Конституційного Суду Республіки Македонія Б. Намоскі, суддя Конституційного Трибуналу Республіки Польща П. Тулея, Голова Конституційного Суду Республіки Сербія Д. Слієпчевіч, суддя Конституційного Суду Словацької Республіки С. Когут, працівники Венеціанської комісії та Німецького Фонду міжнародного правового співробітництва, судді Конституційного Суду

України, голови та судді Конституційного Суду України у відставці, постійні представники органів влади в Конституційному Суді України та керівники провідних юридичних установ, вчені-конституціоналісти.

«Громадяни Азербайджану отримали можливість прямого звернення за захистом своїх прав до Конституційного Суду з 2003 року, — повідомив голова Конституційного Суду Азербайджанської Республіки Ф. Абдуллаєв. — І це орієнтує правовий розвиток країни».

«Конституційний Суд Росії, — зазначив суддя Микола Бондар, — визнав конституційну скаргу. Від громадян Росії щороку надходять близько 18 тисяч таких скарг. До того ж, суб'єктами конституційної скарги є об'єднання громадян, акціонерні товариства та державні підприємства».

«У Казахстані, — наголосив Голова Конституційної Ради І. Рогов, — на підставі скарги однієї журналістки вибори парламенту були визнані недійсними, і парламент розпустили. Конституційна Рада щороку готує послання до парламенту про стан дотримання Конституції».

«Конституційний Суд Білорусі, — зауважив Голова Суду Петро Міклашевіч, — час від часу готує пропозиції законодавцям щодо удосконалення законодавства».

Активне обговорення на конференції велося також довкола тем про доцільність законодавчої ініціативи для конституційних судів, про звернення громадян до Страсбурзького суду, шляхи і методи утвердження верховенства права органами конституційної юрисдикції.

Під оплески присутніх Голова Конституційного Суду України А. Головін вручив почесні відзнаки Конституційного Суду України Голові Венеціанської Комісії Ради Європи Дж. Букіккіо та директору Німецького фонду міжнародного правового співробітництва Д. Міро за вагомий внесок у розвиток конституційної юстиції та тривалу співпрацю в цьому напрямі з Конституційним Судом України.

Підводячи підсумки конференції, Голова Конституційного Суду України А. Головін наголосив, що широке обговорення теми запровадження інституту конституційної скарги з практиками та науковцями, обмін досвідом із зарубіжними колегами сприятиме суттєвому вдосконаленню механізму захисту прав людини і громадянина органами конституційної юрисдикції України та висловив подяку суддям Конституційного Суду України у відставці, які прийняли запрошення приєднатися до роботи найбільшого представницького зібрання з початку діяльності Конституційного Суду України.

*Огляд підготував
заступник керівника прес-служби Конституційного Суду України
О. Михайлюта*